

Juhlajulkaisu
Esko Hoppu
1935 – 15/1 – 2005

Toimittajat

Heikki Halila

Mika Hemmo

Lena Sisula-Tulokas

Tilausosoite

Suomalainen Lakimiesyhdistys

Kasarmikatu 23 A 17

00130 Helsinki

p. (09) 6120 300

f. (09) 604 668

sly@lakimies.org

www.lakimies.org

© 2005 Suomalainen Lakimiesyhdistys ja kirjoittajat

Kannen ja taiton suunnittelu: Heikki Kalliomaa

Esko Hopun valokuva s. VII Atelier Nyblin

ISSN 0356-7222

ISBN 951-855-239-8

Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2005

Ari Saarnilehto

Vahinkovakuutuksen irtisanomisen toimittamisesta

Ongelma

Vahinkovakuutuksella tarkoitetaan vakuutusopimuslain (543/1994) 2 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan vakuutusta, joka otetaan esinevahingon, vahingonkorvausvelvollisuuden tai muun varallisuusvahingon aiheuttaman menetyksen korvaamiseksi. Vahinkovakuutus voidaan ottaa määräajaksi tai toistaiseksi (jatkuva vahinkovakuutus). Vakuutusopimuslain 16 §:n 1 momentin mukaan vahinkovakuutuksen ehdoissa voidaan määrätä, että vakuutuksenantajan vastuu jatkuu vakuutuskauden kerrallaan, jollei jompikumpi sopijapuoli irtisano sopimusta.

Jatkuvan vahinkovakuutuksen säännönmukainen lopettamistapa on irtisanominen. Vakuutuksenottajan irtisanomisoikeudesta ovat määräykset vakuutusopimuslain 12 §:ssä. Hän voi sanoa sopimuksen irti koska tahansa kesken vakuutuskaudenkin. Vakuutuksenantajan irtisanomisoikeudesta kesken vakuutuskauden säädetään vakuutusopimuslain 15 §:ssä. Irtisanominen on mahdollista vain laissa säädetyissä tapauksissa.

Jatkuvan vakuutusopimuksen säännönmukaisesta päättymistavasta eli irtisanomisesta niin, että vakuutus päättyy vakuutuskauden lopussa, määräykset ovat vakuutusopimuslain 16 §:n 2 momentissa. Se kuuluu seuraavasti:

Vakuutuksenantajalla on oikeus irtisanoa jatkuva vahinkovakuutus päättyväksi vakuutuskauden lopussa. Irtisanomista koskeva ilmoitus on lähetettävä vakuutuksenottajalle viimeistään kuukautta ennen vakuutuskauden päättymistä. Vakuutuksenottajan oikeudesta irtisanoa vakuutus säädetään 12 §:ssä.

Säännöksessä on määrätty vakuutuksenantajaa lähettämään ilmoitus irtisanomisesta vakuutuksenottajalle. Sen perille menemisen merkityksestä ei ole säädetty nimenomaisesti. Tässä kirjoituksessa pyritäänkin vastaamaan kysymykseen, tuleeko irtisanominen voimaan, vaikka vakuutuksenantajan irtisanomisesta lähettämä ilmoitus ei tavoitakaan vakuutuksenottajaa. Siihen liittyy kysymys, ovatko irtisanominen ja siitä lähetettävä ilmoitus eri asioita. Jos ilmoitus on vain muistutus tehdystä irtisanomisesta, vastuu sen perille tulemisesta voidaan mahdollisesti asettaa toisin kuin varsinaisen irtisanomisen osalta.

Vakuutus sopimus ja myös sen irtisanominen ovat oikeustoimia. Johdannoksi varsinaiseen aiheeseen siirryttäessä selvitetään lyhyesti, miten yleensä oikeuden perustava tai kumoava tai sitä muuttava oikeustoimi on tehtävä oikeustoimilain¹ säännösten mukaisesti. Erityisesti huomiota kiinnitetään oikeustoimilain 40 §:ään, jossa säädetään, kenen vastuulla eräät ilmoitukset kulkevat. Oikeustoimilain säännöksillä on siinä mielessä erityistä merkitystä, että niiden voidaan katsoa osoittavan, mikä on meillä voimassa oleva yleinen periaate.

Myös muita kuin vakuutuksen irtisanomissäännöksiä selvittää. Esityksen tarkoituksena on hakea johtoa siihen, mitä vaihtoehtoja meillä on yleensä ollut käytössä pohdittaessa irtisanomisen toimittamistapoja.

Oikeustoimilain säännöksistä

Oikeustoimi on määritelty tahdonilmaisuksi, jolla oikeuksia perustetaan, muutetaan tai kumotaan.² Sama asia voidaan sanoa myös siten, että oikeustoimi on väline, jolla yksilö järjestää oikeudelliset suhteensa toiseen.³ Oikeustoimeen sisältyy sitovaa tai velvoittavaa määräilyä oikeudellisista asioista. Tämä normatiivinen elementti erottaa oikeustoimen esimerkiksi aikomuksia koskevista toteamuksista.⁴

Oikeustoimeen kuuluvat yleensä ainakin tahto tulla sidotuksi, sen ilmaiseminen ja tarkoitus, että tahdonilmaisuus tulee vastapuolen tietoon tavalla tai toisella.⁵ Oikeustoimilain 1 luvussa säädetään tahdonilmaisuista, joita kutsutaan tarjoukseksi ja vastaukseksi. Ne voidaan määritellä oikeustoimiksi⁶ tai katsoa, että ne eivät sitä ole.⁷ Ne ovat tahdonilmaisuja, joilla vaikutetaan oikeudellisiin suhteisiin edellä olevassa oikeustoimen määritelmässä sanotuin tavoin.⁸ Oikeustoimilain 1 luvussa säädetään myös tarjouksen ja vastauksen peruuttamisesta (7 §). Peruutustakin voidaan pitää oikeustoimena, koska sillä muutetaan tarjouksen tai vastauksen sitovuutta.

Sopimuksen syntymiseen liittyen oikeustoimilaissa mainitaan tarjouksen, vastauksen ja peruutuksen lisäksi muitakin toimia. Esimerkiksi sen 4 §:n 2 momentissa ja 6 §:n 2 momentissa säädetään ilmoituksesta, joka on tehtävä, ettei vastapuolelle synny virheellistä käsitystä oman toimensa vaikutuksista. Säännökset koskevat epäpuhdasta ja myöhästynyttä vastausta.

Tarjouksen ja vastauksen (sekä peruutuksen) sitovuus alkaa, kun oikeustoimen vastaanottaja ottaa selon sen sisällöstä.⁹ Tämä ilmenee oikeustoimilain 7 §:stä, jonka mukaan tarjous ja

¹ Laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista (228/1929, oikeustoimilaki).

² Esim. *Kivimäki – Ylöstalo*, Suomen siviilioikeuden oppikirja, kolmas, uudistettu painos, Porvoo 1973, s. 238.

³ Ks. *Telaranta*, Sopimusoikeus, Vammala 1990, s. 25.

⁴ *Kivimäki – Ylöstalo*, s. 238.

⁵ Ks. *Kivimäki – Ylöstalo*, s. 238–240. Ks. myös *Saarnilehto*, Sopimusoikeuden perusteet, viides painos, Vantaa 2002, s. 13–14.

⁶ Ks. esimerkiksi *Kivimäki – Ylöstalo*, s. 227.

⁷ Ks. *Telaranta* 1990, s. 27.

⁸ Itse pidän tarjousta ja vastausta oikeustoimina. Ks. *Saarnilehto*, s. 13.

⁹ Ks. *Hemmo*, Sopimusoikeus I, toinen, uudistettu painos, Jyväskylä 2003, s. 101.

vastaus ovat peruutettavissa siihen asti, kunnes vastaanottaja on ottanut siitä selon, viimeistään samanaikaisesti selonoton kanssa. Sama koskee peruutuksen peruuttamista.

Sitovuuden alkamista koskeva sääntö osoittaa, että oikeustoimilain 1 luvussa mainitut oikeustoimet (tahdonilmaisut) ovat saapumismääräisiä. Niiden tulee saapua vastaanottajalle, jotta niillä olisi tavoiteltu oikeusvaikutus.¹⁰ Lisäksi tältä osin voidaan viitata muihin oikeustoimilain 1 luvun säännöksiin, kuten 2 §:n 1 momenttiin, 3 §:n 2 momenttiin sekä 4 §:ään. Valtuutus on peruutettava oikeustoimilain 12 ja 18 §:n mukaan niin, että vastapuoli saa siitä tiedon.

Oikeustoimilaissa säädettyihin ilmoituksiin suhtaudutaan toisin. Esimerkiksi juuri 4 §:n 2 momentissa ja 6 §:n 2 momentissa säädetyt ilmoitukset lähetetään vastaanottajalle tämän eduksi. Niissä ei lähettäjä tee oikeustointa, vaan ainoastaan ilmoittaa vastapuolelle, että tämän vastaus ei ollut puhdas tai että se saapui myöhässä. Ilmoituksia koskee oikeustoimilain 40 §, jonka 1 momentin mukaan ilmoitus kulkee vastaanottajan vastuulla.

Oikeustoimilain 40 §:ssä tarkoitettu ilmoitus ei ole tahdonilmaisus. Silti se tulee kohdistaa tiettyyn henkilöön. Tahdonilmaisun ja muun ilmoituksen välisen eron perille saapumisen osalta Telaranta on selittänyt seuraavasti:¹¹

”Lisäksi ilmoituksen tulee, jotta sillä olisi tavoiteltu vaikutus, saapua ilmaisun saajalle. Ilmoitukseen ei kuitenkaan sisälly tahdonilmaisua, vaan, kuten yllä sanotusta on käynyt ilmi, ilmaisun antajan käsitystä koskeva tiedonanto. Näiden ilmaisujen osalta on osapuolten keskinäisiä etuja punnittaessa päädytty siihen, että ilmaisun antajan katsotaan täyttäneen hänelle laissa asetetun ilmoitusvelvollisuuden, kun hän on ilmoituksen tarkoituksenmukaisesti lähettänyt. Ilmaisun saaja toisin sanoen kantaa vastuun, jos ilmaisu matkalla häviää.”

Telarannan ainoa perustelu kannanotolleen eivät suinkaan olleet oikeustoimilain säännökset. Hän on viitannut esityksessään myös silloisen kauppaedustajista annetun lain (389/1975) 40 §:ään, jota vastaa nykyinen kauppaedustajista ja myyntimiehistä annetun lain (417/1992) 44 §. Sen sisältönä on, että reklamaatio kulkee vastaanottajan vastuulla.

Telarannan esityksestä ilmenee selkeästi, että hän piti yleisenä periaatteena sitä, kenen vastuulla tahdonilmaisus kulki ja kenen vastuulla lähettäjän käsityksen ilmaiseva tiedoksianto. Hän esimerkiksi katsoi, että kuluttajansuojalaissa (38/1978) tuolloin säännellyn koti- ja posti-myyntin peruutuksen tuli saapua oikeustoimilain 7 §:ssä lausutun säännön mukaan myyjälle, jotta se olisi ollut tehokas.¹² Hän ei antanut merkitystä sille, että peruutusoikeus oli säädetty kuluttajan suojaksi.

Tuon jälkeen säännöksiä on muutettu niin, että yleisen periaatteen soveltamiselle ei enää ole sijaa. Sopimuksen peruuttamiseksi koti- ja etämyynnissä koskevien kuluttajanojalain säännösten (6:9, 6:15) nojalla riittää nykyisin peruuttamisilmoituksen lähettäminen oikeassa ajassa elinkeinonharjoittajalle (6:22).

¹⁰ Ks. esim. *Telaranta* 1990, s. 87–88.

¹¹ *Telaranta* 1990, s. 89–90.

¹² *Telaranta* 1990, s. 89.

Esitettyä kantaa olisi voinut perustella 1933 annetun vanhan vakuutusopimuslainkin (132/1933) avulla. Tässä suhteessa merkittävä säännös oli sen 33 §:stä, joka kuului seuraavasti:

Jos tämän lain 8, 21, 31, 46, 48 tai 67 §:ssä mainittu ilmoitus on annettu postitse tai sähköitse perille toimitettavaksi tahi muulla tarkoituksenmukaisella tavalla lähetetty, alkoon siitä, että ilmoitus myöhästyy tai ei tule perille, johtuko kannevallan tai oikeuden menetystä.

Ignatiuksen mukaan säännös on yhdenmukainen oikeustoimilain 40 §:n kanssa. Vanhan vakuutusopimuslain mainituissa pykälissä oli kyse vastaanottajan etua silmällä pitäen määrätystä ilmoitusvelvollisuudesta, joten ilmoituksen tuli kulkea vastaanottajan vastuulla.¹³ Ignatiuksen kannasta ilmenee selkeästi, ettei vakuutusopimuksen perusteella tehtäviin ilmoituksiin tule suhtautua toisin kuin varallisuus oikeudellisiin oikeustoimiin liittyviin ilmoituksiin yleensä. Se ei siis ole poikkeus oikeustoimien joukossa. Kanta näytetään hyväksytyn hiljattain ratkaisun KKO 1996:34 perusteluissa.

Selvää onkin, että oikeustoimilaista ilmenevät periaatteet on otettava huomioon vakuutusopimuksen sisältöä arvioitaessa. Ne vaikuttavat sekä vakuutusopimuslain että sopimusehtojen tulkinnassa, ellei toisin ole säädetty tai sovittu. Yleiset periaatteet täydentävät vakuutusopimusta muun muassa siltä osin kuin asiasta ei ole normia laissa tai sopimuksessa.

Jos voimassa olevassa vakuutusopimuslain säätämisen myötä olisi haluttu päästä eroon nyt esillä olevasta periaatteesta koskien sitä, kenen vastuulla ilmoitus kulkee, siitä olisi tullut nimenomaan säätää vakuutusopimuslaissa. Yleistä säännöstä ei laissa ole, vaan joidenkin ilmoitusten kohdalla on säädetty, että ilmoituksen lähettäminen riittää. Joissakin tapauksissa on jäänyt epäselväksi, mitä on tarkoitettu.

Oikeustoimilaista ilmenevien periaatteiden siirtymistä vakuutusopimuslakiin on hankala arvioida, koska pyrkimyksenä on ollut säätää vakuutusopimuksen osapuolen velvollisuudesta asiayhteydessä. Yksittäinen normi voidaan tarkoituksenmukaisuussyistä säätää pääsäännön mukaiseksi tai siitä poikkeavaksi. Sen sijaan esitöiden valossa on selvää, että vakuutusopimukseen sovelletaan sopimusoikeuden yleisiä säännöksiä, esimerkiksi oikeustoimilakia, ja periaatteita. Se on hallituksen esityksessä nimenomaan todettu vakuutusopimuksen syntymisen yhteydessä.¹⁴

Tiivistetysti voidaan todeta lähtökohtana olevan, että varallisuus oikeudellista oikeustointa tehtäessä vastapuolelle lähetettävä tai toimitettava tahdonilmaisu saa merkitystä vasta, kun se on saapunut vastaanottajalle niin, että hän voi ottaa siitä selon. Jos kyse on vain lähettäjän ilmoituksesta, jossa todetaan tosiasioita (myöhästyminen, epäpuhtaus), informoidaan tulevista aikeista (reklamaatio) tai oiotaan vastapuolen mahdollisesti virheellisiä käsityksiä, ilmoitus kulkee vastaanottajan vastuulla lähinnä sen vuoksi, että se on lähetettykin hänen edukseen.

¹³ Ignatius, Vakuutusopimuslaki 12 päivältä toukokuuta 1933 selityksineen, Helsinki 1933, s. 97.

¹⁴ Hallituksen esitys Eduskunnalle vakuutusopimuslaiksi ja laeiksi eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta, HE 114/1993 vp., s. 13.

Irtisanomisesta ja sitä koskevista säännöksistä

Irtisanomista on meillä kirjallisuudessa luonnehdittu yksipuoliseksi vastaanottamista edellyttäväksi tahdonilmaisuksi, jolla sopijapuoli saattaa sopimussuhteen päättymään heti tai määräajan kuluttua.¹⁵ Irtisanomisen tulee kohdistua oikeaan henkilöön ollakseen tehokas. Se tulee tehdä siten, että vastaanottaja voi saada *siihen sisältyvän tahdonilmaisun* sisällöstä tiedon.¹⁶

Hoppu on katsonut, että vakuutuksen irtisanomisella tarkoitetaan sopimusvelvoitteen irtisanomista.¹⁷ Hän on esittänyt määritelmän vakuutusopimuslain 39 §:ää silmällä pitäen. Hänen ei ole tarvinnut pohtia tahdonilmaisun saapumista perille, koska mainitussa säännöksessä on siitä erikseen säädetty.¹⁸

Irtisanominen on tahdonilmaisuna yksipuolinen (varallisuus oikeudellinen) oikeustoimi. Sopimuksen päättymisen ei edellytä, että irtisanomisen vastaanottaja hyväksyisi sen,¹⁹ vaan riittävää on, että hän on saanut tiedon siitä, että sopimussuhde on irtisanottu päättymään.²⁰ Sopimus päättyy vastaanottajan tahdosta riippumatta, kunhan irtisanominen on siinä sopimussuhteessa mahdollinen sillä tavalla ja niillä perusteilla tehtynä kuin se tehtiin.

Vakuutuksenottajan irtisanoessa sopimuksen vakuutusopimuslain 12 §:n nojalla on luovuttu irtisanomisen kytkemisestä vakuutuksenantajan tiedonsaantiin. Siihen on voitu mennä vakuutustoiminnan joukkomittaisen luonteen vuoksi.²¹ Toiminnan massaluonne on hyvä perustelu irtisanomisen kohdistuessa vakuutuksenantajaan, mutta vakuutuksenottajan kannalta kyse ei juuri koskaan ole joukkomittaista sopimustoimintaa.

Irtisanomisilmoitus puolestaan on nimensä mukaisesti suoritetusta irtisanomisesta annettava tiedotus. Se ei ole oikeustoimi, vaikka irtisanominen onkin mahdollista toimittaa antamalla irtisanomisilmoitus tiedoksi vastapuolelle. Tällöin edellytyksenä on, että irtisanomisilmoituksesta ilmenevät riittävät tiedot irtisanomisesta. Irtisanomisesta ilmoitetaan tavallisesti tiedon antamiseksi vastaanottajalle joko irtisanomisesta tai johonkin irtisanomiseen liittyvästä, vastaanottajan kannalta tärkeästä seikasta. Tämän vuoksi siitä ei välttämättä aina ilmene irtisanomistahdonilmaisun sisältö.

Voidaan kysyä, mitä irtisanominen ja irtisanomisilmoitus ovat edellä kuvatun oikeustoimen määritelmän mukaan. Irtisanomisella saadaan sopimus päättymään. Se lopettaa toistaiseksi jatkuvaan sopimukseen perustuvat oikeudet. Sopimus ei ole voimassa irtisanomisajan tai muun sovitun ajan, esimerkiksi vakuutuskauden kuluttua. Irtisanominen on siten selkeästi oikeustoimi.

¹⁵ Esim. Wirilander, Maanvuokraoikeus, toinen, uudistettu painos, Jyväskylä 1993, s. 153.

¹⁶ Wirilander, s. 153.

¹⁷ Hoppu, Suomen vakuutus oikeus, toinen, uudistettu painos, Vammala 1997, s. 112.

¹⁸ Ks. jäljempänä jaksossa ”Vakuutusopimuslain esityöt” tältä osin esitettyä.

¹⁹ Ks. Saarnilehto, s. 14.

²⁰ Näin myös Häyhä, Sopimus, laki ja vakuutustoiminta, Jyväskylä 1996, s. 260.

²¹ Häyhä, s. 260.

Irtisanomisilmoitus puolestaan on tiedoksianto vastapuolelle siitä, että irtisanojan käsityksen mukaan sopimussuhde päättyy irtisanomisen perusteella. Se sisältää tietoja tehdystä irtisanomisesta. Irtisanomisilmoitus voidaan toimittaa irtisanomisen yhteydessä, mutta sen toimittaminen erikseen jälkikäteen on täysin mahdollista, ellei toisin ole säädetty.

Esimerkiksi asuinhuoneiston vuokrauksesta annetun lain (481/1995) 54 §:n 1 momentin mukaan vuokranantajan on irtisanoessaan vuokrasopimuksen annettava irtisanomisilmoitus vuokralaiselle. Saman pykälän 5 momentin mukaan irtisanominen on tehoton, ellei sitä ole suoritettu pykälässä säädetyn tavoin. Irtisanomisilmoitusta ei siten voi toimittaa jälkikäteen.

Irtisanomisen ja irtisanomisilmoituksen erottaminen toisistaan ei ole erikoista siinä mielessä, että vastaavanlainen erottelu vaatimuksen ja tiedotuksen välillä on tehty lainsäädännössä muutoinkin. Esimerkiksi voidaan ottaa korkolain (633/1982) 6 §, jossa säädetään viivästyskorosta velalle, jonka eräpäivää ei ole velallista sitovasti ennalta määrätty. Siinä on selvästi otettu huomioon vaatimuksen oikeustoimiluonne ja se, että viivästyskorosta tiedotetaan velalliselle. Velka, jonka eräpäivää ei ole määrätty, erääntyy velkakirjalain (622/1947) 5 §:n 1 momentin mukaan velkojan vaatiessa velalliselta suoritusta. Vaatimus muuttaa velallisen ja velkojan välistä suhdetta siten, että velka erääntyy ja velallinen on velvollinen maksamaan sen. Sitä ennen hänellä oli ainoastaan oikeus maksaa se.²² Kyse on siten selkeästi muutoksesta osapuolten välisessä oikeussuhteesta ja oikeustoimesta.

Viivästyskorko alkaa juosta 30 päivän kuluttua laskun lähettämisestä. Korkoa koskevilta osin kyse on vain lain mukaisesta korosta tiedottamisesta, mutta velan erääntymisen osalta vaatimuksen esittämisestä velalliselle. Siksi korko voi hyvin alkaa laskun lähettämisestä, mutta koronmaksuvelvollisuutta ei voi olla ennen velan erääntymistä. Niinpä korkolain 6 §:n 1 momentissa onkin säädetty, ettei viivästyskorkoa ole kuitenkaan maksettava ennen kuin lasku tai muu vaatimus on tullut velalliselle (ja velka eräännytetty vaatimalla suoritusta).

Irtisanomisesta ei kaikissa oikeussuhteissa ole säädetty. Toistaiseksi voimassa olevan sopimuksen irtisanominen on silti aina mahdollista.²³ Joskus on säädetty pelkästään, että oikeussuhde on irtisanottavissa. Esimerkkinä voidaan mainita perintökaaren (40/1965) 21 luvun 10 §:ssä säädetty mahdollisuus sanoa velka irti maksettavaksi irtisanomisajan kuluttua. Siltä osin kuin asiasta ei ole säädetty tai sääntely on puutteellista, tulevat sovellettavaksi yleiset periaatteet. Koska vain harvoista sopimustyypeistä on säädöksiä eikä niissä kaikissa ole irtisanomista koskevia määräyksiä, yleiset periaatteet ovat tarpeellisia. Ne ilmenevät joskus irtisanomista koskevista säännöksistä, tosin olosuhteiden edellyttämällä tavalla muutettuina.

Asuinhuoneiston vuokrauksesta annetussa laissa säädetään selvästi erikseen irtisanomisen toimittamisesta ja irtisanomisilmoituksen antamisesta. Vuokralaisen suojaksi niistä on tosin säädetty niiden samanaikainen toimittaminen, mutta se ei poista sitä, että ne on erotettu toisistaan mainitun lain 54 §:ssä. Sääntelystä seuraa, että todisteellisesti toimitettu irtisanomi-

²² Ks. velkakirjalain 5 §:n 1 momentti.

²³ Ks. esim. KKO 1982 II 1, KKO 1985 II 130 ja KKO 1990:124.

nenkin voi olla tehoton. Syynä on se, että vuokranantaja on haluttu painostaa antamaan vuokralaiselle tarpeelliset tiedot sen harkitsemiseksi, onko vuokranantajalla ollut asianmukainen syy sanoa sopimus irti. Ilmoitus on merkityksellinen, koska irtisanomisen perusteesta riippuu vuokralaisen mahdollisuus hallinnansuojaan ja vahingonkorvaukseen vuokrasuhteen päättymisen johdosta.

Myös liikehuoneiston vuokrauksesta annetussa laissa (482/1995) irtisanominen ja irtisanomisilmoitus on säännelty erotettu toisistaan. Asuinhuoneiston vuokrauksesta annetun lain 54 §:ää vastaavat säännökset on sijoitettu liikehuoneiston vuokrauksesta annetun lain 43 §:ään.

Maanvuokralain (258/1966) irtisanomissäännöksestä 23 §:stä on erittäin selvästi havaittavissa irtisanomisen ja sitä koskevan ilmoituksen välinen ero. Irtisanominen on säännöksen 1 momentin mukaan toimitettava todistettavasti, ellei siitä saada kirjallista tunnustusta. Lisäksi irtisanomisesta on annettava irtisanotulle osapuolelle kirjallinen todistus, jos tämä sitä pyytää. Ilmoitusta ei tarvitse lainkaan tehdä, jos vaatimusta ei esitetä.

Irtisanominen ei ole ainoa sopimussuhteen päättävä oikeustoimi, jonka yhteydessä oikeustoimi ja sitä koskeva ilmoitus on erotettu toisistaan. Samoin on menetelty myös sopimuksen purkamisen kohdalla. Esimerkkinä voidaan mainita merilain (674/1994) 14 luvun 29 §:n 3 momentti, jossa säädetään reklamaatiotyypisistä ilmoituksista purkaa sopimus. Matkarahdinantajan on kohtuullisessa ajassa saatuaan tiedon viivästyksestä ilmoitettava halustaan purkaa sopimus. Muutoin hän menettää purkuoikeutensa. Ilmoituksella sopimus ei tule purettuksi, vaan se on nimenomaan purettava sopimus, jotta se päättyisi. Vastaavanlainen säännös aikarahtauksen osalta on merilain 14 luvun 64 §:n 1 momentissa.

Tiivistelmänä tästä jaksosta voidaan sanoa, että meillä on lainsäädännössä oikeustoimilaista ilmenevien periaatteiden mukaisesti usein erotettu toisistaan oikeustoimi ja sitä koskeva ilmoitus. Näin on menetelty irtisanomisenkin yhteydessä silloin, kun on ollut tarvetta erikseen mainita irtisanomisilmoituksesta.

Vakuutusopimuslain 16 §:n mukainen irtisanominen

Vakuutusopimuslain 16 §:n tulkintavaihtoehtoista

Monessa säännöksessä on selkeästi erotettu toisistaan oikeustoimi ja sitä koskeva ilmoitus, esimerkiksi irtisanominen ja irtisanomisilmoitus. Vakuutusopimuslain 16 §:n 2 momenttiakin on mahdollisuus tulkita siten. Siinä on ensin säädetty vakuutuksenantajan oikeudesta irtisanoa vakuutusopimus vakuutuskauden loppuun. Se on tehtävä niin kuin irtisanominen yleensäkin tehdään eli ilmoitettava vastapuolelle sopimuksen päättymisestä. Tahdonilmaisu sopimuksen päättymisestä kulkee yleisten sääntöjen mukaan lähettäjän vastuulla (vrt. huoneenvuokralakien mukainen todistettava irtisanominen).

Koska vakuutuksenottajan on katsottu tarvitsevan tiedot irtisanomisesta kirjallisena, vakuutuksenantajan velvollisuudeksi on säädetty kirjallisen ilmoituksen tekeminen. Siltä osin

ilmoituksen lähettämistä on pidetty riittävänä, koska se on vastaanottajan eduksi lähetettävä tiedonanto. Toinen vaihtoehto tulkita vakuutuslainsäädännön 16 §:n 2 momenttia on katsoa, että siinä on ensin säädetty oikeudesta irtisanoa sopimus ja sen jälkeen tavasta, miten irtisanomisen tehdään. Näin ajateltuna näyttäisi säädetyn, että irtisanomisen toimittamiseksi riittää irtisanomisilmoituksen lähettäminen.

Vakuutuslainsäädännön esityöt

Lainsäädäntö rakentuu aina edellisen säännöksen pohjalle. Uudistuneella säännöksellä joko pyritään vallitsevan oikeustilan säilyttämiseen tai sen muuttamiseen. Muutos voi vähäinen säännöksen sisällön selventäminen tai kehittäminen taikka siirtyminen kokonaan toisenlaiseen sääntelyyn. Vanhassa vakuutuslainsäädännössä oli säännös, 31 §, sopimuksen jatkumisesta. Se oli pakottava²⁴ ja kuului seuraavasti:

Välipuheeseen, jonka mukaan määrääjäksi tehty vakuutuslainsäädäntö on, jos sitä ei irtisanoa, jatkuva edelleen yhtä vuotta pitemmän ajan, alkuun vakuutuslainsäädäntö vedotko, ellei hän ole viimeistään kuukautta ennen sen ajan päättymistä, jonka kuluessa irtisanominen on toimitettava, todistettavasti huomauttanut vakuutuslainsäädäntöä välipuheesta.

Vanhan vakuutuslainsäädännön 31 § oli säädetty vakuutuslainsäädäntöä suojaksi, jotta sopimus käytyään tarpeettomaksi ei voisi jatkua kohtuuttoman pitkään pelkästään sen takia, että vakuutuslainsäädäntöä oli jäänyt sopimus irtisanomatta. Vaihtoehtona olisi ollut yli vuoden mittaisen vakuutuslainsäädäntöä kieltäminen, mutta siihen ei haluttu mennä, koska oli vakuutuslainsäädäntöä, joissa vakuutuslainsäädäntöä piti olla vuotta pitempi.²⁵

Vanhan vakuutuslainsäädännön 33 §:n mukaan vakuutuslainsäädäntöä täytti velvollisuutensa huomauttaa välipuheesta ilmoituksen lähettämisen. Täysin yleisen periaatteen mukaisesti vastaanottajan edun mukainen muistutus kulki vastaanottajan riskillä. Vakuutuslainsäädäntöä olisi pitänyt toimia oikealla tavalla jo vakuutuslainsäädäntöä ehtojen perusteella. Nykyisen vakuutuslainsäädännön valmistelu alkoi jo vuonna 1977. Se sisälsi monia vaiheita, kuten hallituksen esityksestä ilmenee.²⁶ Valmistelussa ei ollut esillä irtisanomisen ja irtisanomisilmoituksen välinen suhde. Laintarkastuskunnalle lausunnon annettuna vakuutuslainsäädäntöä ehdotuksen²⁷ 16 §:n mukaan vakuutuslainsäädäntöä oli irtisanottava vakuutuslainsäädäntöä kerrallaan tehty vakuutuslainsäädäntöä kuukautta ennen vakuutuslainsäädäntöä päättymistä. Selvää on, että tuon ehdo-

²⁴ Ignatius, s. 95. Vanhan vakuutuslainsäädännön (132/1933) 3 §:n mukaan lain säännöksistä voitiin poiketa, ellei sitä ollut laissa kielletty tai katsottava kielletyksi.

²⁵ Ks. Ignatius, s. 93–95.

²⁶ HE 114/1993 vp., s. 19–20.

²⁷ Ks. Vakuutuslainsäädäntöä, Laintarkastuskunnan lausunto 1/1992 (Ltk. 1/1992). Hallituksen ehdotuksen irtisanomista koskeva säännös vastasi työryhmän oikeusministeriön lainsäädäntöosastolla laatiman vahinkovakuutuslainsäädäntöä 3 luvun 6 §:ää, ks. Ehdotus vahinkovakuutuslainsäädäntöä, Oikeusministeriön lainsäädäntöosaston julkaisuja 3/1988 (OLJ 3/1988).

tuksen mukaan vakuutuksenantajan oli irtisanottava sopimus siten, että se pystyi todistamaan irtisanomisen toimitetuksi eli vakuutuksenottajan saaneen tiedon irtisanomisesta.

Laintarkastuskuntaan ei ehdottanut lakiin säännöksiä irtisanomisilmoituksesta.²⁸ Sen tarkastuksen jälkeen ei hallituksen esityksen mukaan enää pyydetty lausuntoja tai tehty muutakaan mainittavaa.²⁹ Muutokset ehdotukseen lienee siten tehty ehdotukseen sen viimeistelyssä oikeusministeriössä. Niiden perustelujen pitäisi ilmetä hallituksen esityksestä, jos niitä on pidetty muuna kuin teknisluonteisina kirjoittamiskysymyksinä. Suomalaisessa lainvalmistelussa tähän ei kuitenkaan voida aina luottaa.

Hallituksen esityksen perusteluissa selitetään yhdessä kappaleessa vakuutusopimuslain 16 §:n 1 momentin sisältö. Sen jälkeen 2 momentista lausutaan seuraavasti:³⁰

”Pykälän 2 momentissa säädetään tarkemmin vakuutuksenantajan irtisanomisoikeudesta. Vakuutuksenantajan ei tarvitse perustella irtisanomista. Irtisanominen on suoritettava kirjallisesti viimeistään kuukausi ennen vakuutuskauden päättymistä. Määräaika on tarpeen sen varmistamiseksi, että vakuutuksenantajalle jää riittävästi aikaa järjestää vakuutusturvansa uudelleen.”

Perustelua ei ole tehty pitäen silmällä vakuutusopimuslain 16 §:n 2 momentin viimeistelyssä saamaa sanamuotoa. Se vastaa hyvin laintarkastuskunnalle annetun ehdotuksen sisältöä. Sanonta ”Irtisanominen on suoritettava” viittaa selkeästi siihen, että tieto vakuutusopimuksen päättymisestä vakuutuskauden lopussa on annettava tiedoksi vakuutuksenottajalle. Määräaika koskeva lausuma vahvistaa tätä käsitystä. Miten muuten voidaan varmistaa, että vakuutuksenottajalle jää aikaa järjestää vakuutusturvansa uudessa tilanteessa?

Eduskuntakäsittelyssä säännökseen ei puututtu. Se hyväksyttiin ilman muutoksia.

Vakuutusopimuslain muut irtisanomissäännökset

Vakuutusopimuslain irtisanomissäännösten kokonaisuus saattaa olla sellainen, että sen avulla on mahdollista ratkaista, mitä lain 16 §:ssä on tarkoitettu säätää irtisanomisen toimittamisesta ja irtisanomisilmoituksesta. Sen vuoksi näitä säännöksiä tarkastellaan lyhyesti.

Vakuutusopimuslain 12 §:n mukaan vakuutuksenottajan on sanottava sopimus irti kirjallisesti. Tämä on ymmärrettävä vaatimus, koska vakuutuksenantaja tarvitsee vakuutustapahtuman sattuessa todisteen siitä, että vakuutuksenottaja on lopettanut vakuutusopimuksen eikä vakuutuksenantaja ole enää vastuussa.³¹ Vakuutusopimuslain 12 §:ssä on säädetty esitety perustelun kanssa ristiriitaisesti, että vakuutusopimus päättyy vakuutuksenottajan irtisanomisen johdosta silloin, kun irtisanomisilmoitus on annettu tai *lähetetty* vakuutuksenantajalle,

²⁸ Ks. Ltk. 1/1992, s. 84.

²⁹ Ks. HE 114/1993 vp., s. 20.

³⁰ HE 114/1993 vp., s. 35–36.

³¹ Ks. HE 114/1993 vp., s. 32–33.

ellei irtisanomisilmoituksessa ole toisin määrätty. Ongelmallista on se, että lähettäminen riittää. Olisiko tällä merkitystä myös lain 16 §:n 2 momentin kannalta?

Kaksi tekijää johtaa siihen, että vakuutuslainsäädännön 12 §:llä ei ole tuollaista merkitystä. Ensinnäkin säännökset poikkeavat toisistaan. Olisi ollut helppo säätää myös 16 §:n 2 momentissa, että vakuutuslainsäädännön päättyminen vakuutuskauden lopussa, jos irtisanomisilmoitus on lähetetty kuukautta ennen vakuutuskauden päättymistä. Niin ei ole kuitenkaan tehty 12 §:n esimerkistä huolimatta. Tämän vuoksi 12 §:n sisällöllä ei voida perustella 16 §:n 2 momentin tulkintaa. Esitettyyn kantaan on toinenkin syy. Vakuutuslainsäädännön sanoo irti yhden sopimuksen vakuutuslainsäädännön vakuutuslainsäädännön. Irtisanomisen merkitys ei ole kovin suuri vakuutuslainsäädännön eikä se yleensä aiheuta minkäänlaisia toimenpiteitä vakuutuslainsäädännön toiminnassa. *Häyhä* on ilmaissut asian seuraavasti:³²

”Vakuutuslainsäädännön etu ei vakuutuslainsäädännön kuitenkin kiinnity yksittäiseen sopimussuhteeseen, vaan sopimusten joukkoon, vakuutuslainsäädännön mahdolliseksi tekevään kollektiiviin. Vakuutuslainsäädännön irtisanomiset ovat eri vakuutuslainsäädännön edustamien vakuutuslainsäädännön joukkoon nähden sen verran poikkeuksellisia, ettei irtisanomisoikeuden myöntäminen johda vakuutuslainsäädännön hallitsemattomiin tilanteisiin.”

Huomattava on myös, ettei vakuutuslainsäädännön tarvitse maksaa vakuutuslainsäädännön päättyminen jälkeiseltä ajalta, vaikka irtisanomisilmoitus ja siten samalla irtisanominen saapuisi perille jälkikäteen. Vakuutuslainsäädännön on tiennyt vakuutuslainsäädännön päättyisestä ja voinut varautua muulla tavoin mahdollisen vahingon varalta.

Vakuutuslainsäädännön sanoessa vakuutuslainsäädännön irti olosuhteet ovat toiset. Kyse on yleensä vakuutuslainsäädännön ainoasta vakuutuslainsäädännön vahingon varalta. Hän tarvitsee tiedon vakuutuslainsäädännön päättyisestä voidakseen suojata itsensä. Tieto olisi hyvä saada ajoissa, mikä selittää sen, että irtisanomisilmoitus on lähetettävä viimeistään kuukautta ennen vakuutuslainsäädännön päättymistä.³³ Vakuutuslainsäädännön kannalta on täysin mahdoton asetus, että hän kuulee vakuutuslainsäädännön sattumisen jälkeen, että hänen vakuutuslainsäädännön ei ollut enää voimassa.

Vakuutuslainsäädännön 15 §:ssä säädetään vakuutuslainsäädännön irtisanomisoikeudesta vakuutuslainsäädännön aikana vakuutuslainsäädännön sopimuslainsäädännön vuoksi. Vakuutuslainsäädännön ei voi vilpittömässä mielessä luottaa vakuutuslainsäädännön voimassa olemiseen tai sen jatkumiseen rikottuaan velvollisuuksiaan vakuutuslainsäädännön kohtaan. Säännöksen 2 momentin mukaan vakuutuslainsäädännön on irtisanottava sopimus kirjallisesti ilman aiheutonta viivästymistä. Vakuutuslainsäädännön päättyy kuukauden kuluttua irtisanomista koskevan ilmoituksen lähettämisestä. Säännös vastaa siten sisällöltään vakuutuslainsäädännön 12 §:ää ilmoituksen lähettämisen merkityksen osalta.

³² *Häyhä*, s. 259.

³³ HE 114/1993 vp., s. 36.

Sanamuotojen erilaisuuden vuoksi vakuutuslainsäädännön 15 §:n 2 momentistakaan ei voida tehdä johtopäätöksiä 16 §:n 2 momentin sisällöstä. Selvää on, että yleisistä periaatteista voidaan poiketa säätämällä siitä laissa. Säännösten erilaisuus ilmeni jo lainvalmistelussa. Irtisanomisilmoituksen merkityksestä ehdotettiin säädettäväksi lopullisen vakuutuslainsäädännön 15 §:n 2 momentin mukaisesti lainvalmistelun toimittamiseksi ehdotuksessa hallituksen esitykseksi³⁴ ja samoin oikeusministeriön työryhmän ehdotuksessa vahinkovakuutuslaiksi³⁵. Lainsäädäntöhistoria osoittaa, että vakuutuslainsäädännön 15 §:n ja 16 §:n 2 momentit on tarkoitettu erilaisiksi.

Erilaisuuden syykin on selvä. Vakuutuksenantajan irtisanomisoikeus tarkoittaa 15 §:ssä vakuutuksenottajan suojaamista sopimusrikkomuksesta tai sen kaltaisesta menettelystä huolimatta. Irtisanomisperusteiden joukossa on erehdyttäminen, joka ilman erityistä säännöstä voisi johtaa vakuutuslainsäädännön pätemättömyyteen alusta alkaen, sekä sopimusrikkomuksia, jotka oikeuttaisivat tavallisesti sopimuksen purkamiseen päättymään heti.³⁶ Kun vakuutuksenantaja joutuu tyytymään irtisanomiseen kuukauden irtisanomisajalla, olisi ollut kohtuutonta, jos menettely olisi säädetty hankalaksi.

Vakuutuslainsäädännön 16 §:ssä tarkoitettu vakuutuksenantajan irtisanomisoikeus ei perustu vakuutuksenottajan sopimusrikkomuksen tai muuhun menettelyyn. Kyse on sen yleisen sopimusoikeudellisen periaatteen ilmenemisestä, että sopijapuolella on oikeus halutessaan irtisanoa toistaiseksi voimassa oleva sopimus ilman erityistä perustetta, ellei toisin ole sovittu. Irtisanomisoikeus on rajoitettu vakuutuskauden loppuun. Vakuutuskautta voidaankin pitää sovittuna voimassaolijaksena. Näissä olosuhteissa on asianmukaista, että sopimuksesta irtautuva osapuoli joutuu antamaan vastapuolelleen tiedoksi, että sopimussuhde päättyy. Käytännössä tämä tarkoittaa irtisanomista niin, että irtisanominen kulkee sen toimittajan riskillä.

Vakuutuslainsäädännön 39 §:n mukaan vakuutuslainsäädännön voidaan irtisanoa vakuutusmaksun laiminlyömisestä perusteella. Sen 1 momentin nojalla vakuutuksenottajalla on ”oikeus irtisanoa vakuutus päättyväksi 14 päivän kuluttua irtisanomista koskevan ilmoituksen lähettämisestä”. Tarkoituksena on ollut säätää, että vakuutus päättyy riippumatta siitä, onko ilmoitus saapunut perille.³⁷ Tältäkin osin voidaan edellä vakuutuslainsäädännön 15 §:n 2 momentin johdosta esitettyyn viitaten todeta, että johdon hakeminen vakuutuslainsäädännön 16 §:n 2 momentin tulkintaan ei ole asianmukaista säännösten erilaisuuden ja irtisanomisperusteena olevan sopimusrikkomuksen vuoksi.

Henkilövakuutuksia koskevassa vakuutuslainsäädännön 17 §:ssä on irtisanomisesta asiallisesti samanlainen säännös kuin vahinkovakuutuksista säädetty 16 §. Sen irtisanomista koskevaa 3 momenttia on perusteltu yhtä ongelmallisesti kuin 16 §:n 2 momenttia.³⁸ Siitä ei ole saatavissa johtoa irtisanomisilmoituksen merkitykselle.

³⁴ Ks. Ltk. 1/1992.

³⁵ OJL 3/1988, ehdotuksen 3 luvun 3 §.

³⁶ Perusteista ks. HE 114/1993 vp., s. 34–35.

³⁷ HE 114/1993 vp., s. 52.

³⁸ Ks. HE 114/1993 vp., s. 36.

Muita irtisanomissäännöksiä tarkastelemalla ei siten ole mahdollista saada selvyyttä siihen, kenen vastuulla irtisanominen kulkee vakuutuslainsäädännön 16 §:ssä säännellyssä tapauksessa.

Vakuutuslainsäädännön 16 § ja kirjallisuus

Telaranta on vakuutuslainsäädännön laatimassaan kommentaarissa toistanut lain 16 §:stä, että vakuutuslainsäätäjällä on oikeus irtisanoa sopimus päättyään vain vakuutuskauden lopussa ja velvollisuus lähettää irtisanomisilmoitus. Ongelmana on otettu esiin se, pitääkö irtisanomisen syy ilmoittaa vakuutuksen ottajalle. Vastaus on kielteinen. Siitä, miten irtisanominen on toimitettava vakuutuksenottajan tiedoksi, ei ole tuossa yhteydessä lausuttu mitään.³⁹ Vakuutuslainsäädännön 15 §:ää koskevassakaan esityksessä *Telaranta* ei ole pohtinut sitä, onko irtisanomisen toimittaminen kirjallisesti ja irtisanomisilmoituksen lähettäminen sama asia.⁴⁰ Näiden kahden kohdan erottaminen toisistaan kirjoituksessa voi puhua sen puolesta, että kirjoittaja on erottamisen kannalla. Esitys vaikuttaa kuitenkin lähinnä siltä, että siinä on edetty vakuutuslainsäädännön 15 §:n sisällön pohjalta, joten näiden kahden asian käsittelytavasta ei voitane tehdä mitään johtopäätöksiä.

Vakuutuslainsäädännön 17 §:ää koskeva esityskään⁴¹ ei tuo valaistusta siihen ongelmaan, onko irtisanominen ja irtisanomisilmoitus vakuutuslainsäädännön mukaan eri asioita eli onko vakuutuksenottajan saatava tieto irtisanomisesta. Myöskään vakuutuslainsäädännön 12⁴² tai 39⁴³ §:n kommentti ei tuo lisävalaistusta asiaan.

Telaranta käyttää johdonmukaisesti sanoja irtisanominen ja irtisanomisilmoitus. Irtisanomisilmoitus on varattu vastapuolelle lähetettävän tiedotteen nimeksi. Varsinaisen oikeustoimen, irtisanomisen, tekemistä kutsutaan joka kerran irtisanomiseksi.

Hoppukaan ei ole pohtinut, onko vakuutuslainsäädännön 16 §:n 2 momentissa tai yleensä lain irtisanomissäännöksissä jotakin ongelmallista. Huomautettuaan vakuutuksenottajan irtisanomisoikeudesta hän on todennut, että vakuutuslainsäätäjällä on oikeus irtisanoa vakuutus päättyään vain vakuutuskauden lopussa. Kirjallinen irtisanomisilmoitus on lähetettävä kuukautta ennen vakuutuskauden päättymistä.⁴⁴ Irtisanomisoikeudesta ei tarvitse sopia, vaan se on vakuutuslainsäätäjällä suoraan lain nojalla.⁴⁵

Hoppu ei muidenkaan vakuutuslainsäädännön irtisanomista koskevien säännösten yhteydessä ole kiinnittänyt huomiota irtisanomistahdonilmaisun ja irtisanomisilmoituksen erottamiseen.⁴⁶ Esityksessä on kuitenkin kaksi mielenkiintoista yksityiskohtaa. Ensinnäkin Hoppu on

³⁹ *Telaranta*, Vakuutuslainsäädännön laki, Jyväskylä 1995, s. 59.

⁴⁰ *Telaranta* 1995, s. 58–59.

⁴¹ *Telaranta* 1995, s. 59–60.

⁴² *Telaranta* 1995, s. 53.

⁴³ *Telaranta*, 1995, s. 98–99.

⁴⁴ *Hoppu*, s. 248.

⁴⁵ *Hoppu*, s. 249.

⁴⁶ Ks. *Hoppu*, s. 112–113 (vakuutusmaksun laiminlyönti), s. 246–247 (vakuutuksenottajan irtisanominen), s. 247–248 (vakuutuslainsäädännön 15 §) ja s. 249–250 (jatkuva henkilövakuutus).

katsonut vakuutus sopimuslain 39 §:n yhteydessä, että vakuutuksenantajan on ryhdyttävä koh-
tuullisiin toimenpiteisiin vakuutuksenottajan uuden osoitteen selvittämiseksi, jos käy ilmi,
että osoite on muuttunut.⁴⁷ Kanta on selvä ilmaus siitä, että Hoppu antaa merkitystä sille, että
vakuutuksenottaja saa tiedon vakuutuksen päättymisestä, vaikka säännöksen mukaan irti-
sanomisilmoituksen lähettäminen riittää.

Toinen yksityiskohta liittyy vakuutuksenottajan vakuutus sopimuslain 12 §:n mukaiseen
irtisanomiseen. Hoppu on katsonut irtisanomisilmoituksen lähettämisen merkityksestä huoli-
matta, että vakuutus jatkuu yhtäjaksoisesti, jos vakuutuksenottaja peruuttaa oikeustoimilain
säännösten mukaisesti irtisanomisilmoituksen.⁴⁸ Kanta ei ole mahdollinen, jos irtisanomista ei
pidetä oikeustoimena, jonka saapumisella vastaanottajalle on vaikutusta irtisanomisen oikeus-
vaikutuksen alkamiselle. Ongelmallista johdonmukaisen kielenkäytön kannalta on se, että
Hoppu on kirjoittanut irtisanomisilmoituksen eikä irtisanomisen peruuttamisesta. Sanavalin-
ta johtunee kuitenkin vakuutus sopimuslain 12 §:stä, koska siinä säädetään irtisanomisilmoi-
tuksen lähettamisestä.

Häyhä on selostaessaan vakuutuksenottajan irtisanomisoikeutta vakuutus sopimuslain
12 §:n nojalla todennut, että vakuutuksenottajan asemasta säädetty rinnastuu yleisen sopi-
musoikeuden pitkäaikaisia sopimuksia koskeviin periaatteisiin.⁴⁹ Samassa yhteydessä hän on
katsonut sääntelyn noudattavan alalle sopimusehdoilla muotoutunutta käytäntöä. Vakuutus-
sopimuslailla ei siten Häyhän mukaan tuotu vakuutustoimintaan uusia piirteitä, vaikka van-
hassa vakuutus sopimuslaissa ei toistaiseksi jatkuneiden vakuutuksien irtisanomista säännelty-
kään. Myös vakuutus sopimuslain 16 § vastasi vakuutuskäytäntöä.

Häyhä ei ole kiinnittänyt esityksessään huomiota irtisanomisen ja irtisanomisilmoituksen
erotteluun eikä siihen, miksi vakuutuksenantajan irtisanomisen kohdalla on voitu poiketa
yleisestä periaatteesta, jonka mukaan irtisanominen edellyttää vastaanottajan saavan siitä tie-
don.⁵⁰ Lausunnon aihetta eivät valaise myöskään Häyhän esitykset vakuutus sopimuslain 15⁵¹
ja 17⁵² §:n mukaisesta irtisanomisesta.

Vakuutusalan omassa vakuutuslainsäädäntöä koskevassa esityksessä todetaan vakuutusso-
pimuslain 16 §:n 2 momentin mukaisesta irtisanomisesta, että vakuutuksenantajalla on oikeus
irtisanoa vakuutuskauden kerrallaan oleva vahinkovakuutus päättymään vakuutuskauden lo-
pussa. Sen mukaan irtisanominen on pelkkä ilmoitusasia eikä sitä tarvitse perustella. Se on
kuitenkin toimitettava kirjallisesti viimeistään kuukausi ennen vakuutuksen päättymistä.⁵³

Mielenkiintoista on havaita, että vakuutus sopimuslain 17 §:n osalta todetaan vain, että
irtisanomista koskeva kirjallinen ilmoitus on lähetettävä viimeistään kuukautta ennen vakuu-

⁴⁷ *Hoppu*, s. 113.

⁴⁸ *Hoppu*, s. 247.

⁴⁹ *Häyhä*, s. 259.

⁵⁰ *Häyhä*, s. 261–262.

⁵¹ Ks. *Häyhä*, s. 261.

⁵² Ks. *Häyhä*, s. 262–263.

⁵³ *Lehtipuro – Luukkonen – Mäntyniemi*, Vakuutuslainsäädäntö, Helsinki 1999, s. 161.

tusmaksukauden tai kalenterikuukauden päättymistä, muutoin *irtisanomisilmoitus* on mitätön.⁵⁴ Tällä kohdalla kirjoittaja ei ole erottanut toisistaan irtisanomista ja irtisanomisilmoitusta, vaan pitänyt niitä samana asiana. Epäselväksi jää, miksi 16 §:n kohdalla on menetelty toisin. Koska kirjassa ei ole perusteluja kannanotoille, siinä esitetyille mielipiteille ei juurikaan voi antaa merkitystä.

Irtisanominen vakuutusopimuslain 16 §:n mukaan

Tosiasia vakuutusopimuslain 16 §:n 2 momentin esitoista on, että perustelut ja säännös ovat jääneet sovittamatta toisiinsa. Näin ollen ei helposti voida puhua lainsäätäjän tahdosta, kun siitä ei ole tietoa. Johtopäätökseni tästä on, että näin vähäisin perustein on mahdotonta poiketa siitä hyvin vahvasta ja laajalti voimassa olevasta periaatteesta, että oikeustoimen tekijän (tahdonilmaisun antajan) on saatettava oikeustoimi vastaanottajan tietoon ja tarvittaessa kyettävä näyttämään se toteen.

Kannanotto on siinäkin mielessä perusteltu, että lähes samoihin aikoihin säädetyissä laeissa liikehuoneiston ja asuinhuoneiston vuokrauksesta irtisanomisesta ja irtisanomisilmoituksesta on säädetty erikseen. Lainsäädännön johdonmukaisuuden kannalta olisi asianmukaista, että vakuutusopimuslaissa on toimittu samoin.

Esitetty tarkoittaa, että vakuutuksenantajan on vakuutusopimuslain 16 §:n 2 momentin mukaan lähetettävä vakuutuksenottajalle irtisanomisilmoitus viimeistään kuukautta ennen vakuutuskauden päättymistä. Ilmoitus kulkee vakuutuksenottajan riskillä. Jos se menee perille, kuten yleensä, vakuutus on tullut irtisanotuksi. Vakuutuksenantajan pitäisi pystyä näyttämään irtisanominen. Sen vuoksi ja ilmoituksen häviämisen tai viivästymisen varalta vakuutuksenantajan tulee todisteellisesti irtisanoa vakuutusopimus ennen vakuutuskauden päättymistä. Irtisanomisaikaa ei tarvita sen vuoksi, että ennakkovaroitukseksi riittää puheena olevan säännöksen mukaan irtisanomisilmoituksen lähettäminen vakuutuksenottajalle.

Vakuutuksenantaja voi tyytyä ilmoituksen lähettämiseen. Jos se on tarkoitettu irtisanomiseksi eikä vain kirjalliseksi ilmoitukseksi toimitetusta tai toimitettavasta irtisanomisesta, ilmoitus kuitenkin kulkee lähettäjän vastuulla.

Todistelukysymyksiin palataan seuraavassa jaksossa.

Esitetty kanta vastaa täysin korkolain 6 §:n 1 momentin säännöstä siitä, milloin velallinen on velvollinen maksamaan viivästyskorkoa. Laskun lähettäminen riittää, mutta viivästyskorkoa ei tarvitse maksaa ennen kuin lasku on saapunut perille, koska se sisältää sekä velan vaatimisen maksettavaksi että viivästyskoron alkamiseksi tarpeellisen muistutuksen velan maksamisesta.

Vakuutuskauden kerrallaan jatkuva vakuutusopimus eroaa kestoaltaan vaadittaessa maksettavasta velasta vain siinä, että velan osalta ei yleensä sovita toistuvista kausista, jolloin velkaa ei

⁵⁴ Lehtipuro – Luukkonen – Mäntyniemi, s. 164.

peritä. Vakuutuskaudesta johtuu, että irtisanomisesta on näytettävä sen tuleminen vakuutus-
senottajan tietoon ja se, että se on tullut vakuutuksenottajan tietoon ennen seuraavan vakuu-
tuskauden alkua.

Edellä jaksossa ”Vakuutusopimuslain muut irtisanomissäännökset”, jossa vertailtiin va-
kuutusopimuslain eri irtisanomissäännöksiä, ei tullut esille mitään, minkä vuoksi voitaisiin
katsoa vakuutuksenantajan vapautuneen velvollisuudesta saattaa irtisanominen vakuutuksen-
ottajan tietoon. Sama koskee kirjallisuutta esiteltyä jaksoa ”Vakuutusopimuslain 16 § ja
kirjallisuus”.

Eräeseen esitettyä kantaa tukevaan seikkaan voidaan vielä kiinnittää huomiota. Vakuutus-
sopimuksen päättymistä on lähestytty oikeuskirjallisuudessa näkökulmasta, jossa vakuutus-
sopimuslain pakottavien säännösten taustalle on konstruoitu pyrkimys estää vakuutuksen-
ottajaa joutumasta vakuutussuojan yllättävän menetyksen kohteeksi. Häyhäkin näyttää hyväk-
syneen tämän ajatustavan.⁵⁵ Tuon suojan kannalta on ensiarvoisen tärkeää, että vakuutuk-
senottaja saa mahdollisimman aikaisin tiedon vakuutuksen päättymisestä. Olisi varsin outoa,
jos vakuutuksenantajan irtisanominen voisi johtaa vakuutusopimuksen päättymiseen ilman,
että vakuutuksenottaja on saanut siitä lainkaan tietoa. Riittävän hankalaa hänen kannaltaan on
varmasti jo se, että tieto asiasta voi saapua hänelle aivan viime hetkellä. Tästä näkökulmasta
olisi ollut paras säätää irtisanominen toimitettavaksi viimeistään kuukautta ennen vakuutus-
kauden loppumista.

Todistustaakka irtisanomisesta

Irtisanominen on edellä määritelty vastaanottamista edellyttäväksi oikeustoimeksi. Oikeus-
toimeen vetoavan on pääsäännön mukaan näytettävä, että oikeustoimi on tehty. Sama sääntö
ilmenee ratkaisusta KKO 1996:34 vakuutusopimuksen muutosilmoituksen osalta, vaikkakin
massasopimusluonne onkin perustelujen mukaan vaikuttanut vaadittavan näytön määrään.

KKO 1996:34 (osa perusteluista): ”Tämän vuoksi on riittävää, että vakuutuksenantaja
näyttää menetelleensä muutosilmoitusta tehdessään sellaisella tavalla, että ilmoituksen
voidaan yleisen elämäkokemuksen mukaan katsoa tulleen vastaanottajan saataville.”

Vakuutusehtoa muutettaessa osapuolien oikeudet ja velvollisuudet eivät säily entisellään, joten
muutokseen tähtäävä tahdonilmaisu on annettava vastapuolen tiedoksi. Kun irtisanomisessa
on kyse paljon edellistä suuremmasta muutoksesta osapuolten välisessä suhteessa, on selvä,
että siinäkin todistustaakka on sillä, joka vetoaa oikeustoimeen. Todistustaakka on tavallisesti
määritelty juuri tällä tavalla, mikä ilmenee vuokrasopimusten osalta jaksossa ”Irtisanomisesta
ja sitä koskevista säännöksistä esitellyistä säännöksistä”. Esitetty tarkoittaa, että vakuutuk-
senantajan on vedotessaan vastuusta vapautuakseen vakuutusopimuksen päättymiseen irti-

⁵⁵ Häyhä, s. 263.

sanomisen perusteella näytettävä, että vakuutus sopimus on päätynyt ennen vakuutustapahuman sattumista.

Kun oikeustoimi tehdään postitse, ongelmana on, mitä pitää näyttää, jotta katsottaisiin lähetyksen tulleen perille. Jo esille olleessa korkeimman oikeuden ratkaisussa 1996:34 otettiin tähän kantaa.

KKO 1996:34 (osa perusteluista): ”Vakuutus sopimus on luonteeltaan massasopimus, jonka ehtojen muuttaminen koskee suurta määrää vakuutuksenottajia. Ilmoituksen tekeminen kullekin erikseen haastemiestä käyttäen, saantitodistuksin tai muulla sellaisella tavalla aiheuttaisi sekä vakuutuksenottajille että vakuutuksenantajille suuria käytännön vaikeuksia. Tämän vuoksi on riittävää, että vakuutuksenantaja näyttää menettelleensä muutosilmoitusta tehdessään sellaisella tavalla, että ilmoituksen voidaan yleisen elämänkokemuksen mukaan katsoa tulleen vastaanottajan saataville.

Vakuutusyhtiö on selvittänyt, että vakuutusehtojen muuttamisen johdosta vakuutusyhtiössä tehtiin 10.–12.2.1989 tietokoneajo, jolla vakuutusehtoja ja -maksuja koskevat muutostiedot vietiin vakuutusrekisteriin kunkin yksittäisen vakuutuksen kohdalle. Kustakin muutetusta vakuutuksesta muodostettiin ilmoituskirjeeseen tarvittavat tiedot sisältävä tiedosto. Ilmoituskirjeiden tulostamisen ja postituksen hoiti erillinen yhtiö, jolle tiedot luovutettiin magneettinauhalla. Tietoja magneettinauhalta siirrettäessä ja tietoja tietokoneessa käsiteltäessä postituksen suorittaneessa yhtiössä verrattiin siirrettyjen tiedostojen lukumäärä ja tarkastettiin, että sama osoitemäärä siirtyi työvaiheesta toiseen. Yhtiö ilmoitti suorittaneensa 21.2.1989 tulostamisen ja postituksen. Mahdollisesti ilmaantuneet virheet ja vahingoittuneet tai postista palautetut kirjeet käsiteltiin erikseen. Vakuutusyhtiön tietokannassa Jaatisen vakuutuksen kohdalla olevien tietojen mukaan tietokoneajot on vakuutuksen osalta suoritettu ja vakuutusyhtiö on esittänyt myöhemmin tulostetun kirjeen osoitukseksi Jaatiselle lähetetyn, 22.2.1989 päivätyn kirjeen sisällöstä.

Vakuutusyhtiön selvitys riittää osoittamaan, että vakuutusehtojen muutoksesta on ilmoitettu Jaatiselle tätä sitovalla tavalla.”

On epäselvää, mitä johtopäätöksiä ratkaisusta voidaan tehdä näytön riittävyyden osalta. Huomiota voidaan kiinnittää sekä siihen, millä tavalla jutussa näytettiin kirjeiden lähettäminen, että siihen, mikä merkitys esitetyllä näytöllä on yleensä tiedoksi antamisen näkökulmasta eli näyttönä tiedon saapumisesta vastaanottajalle niin, että hän on voinut ottaa siitä selon.

Olen katsonut, että jutussa on esitetty näyttö kirjeen lähettämisestä asianmukaisella tavalla. Järjestelmän kuvaaminen ja sen selvittäminen, ettei ongelmia ole ollut, yleensä riittää näytöksi kirjeen lähettämisestä. Myös kirjeen sisältö on tullut luotettavasti selvitettyksi jälkikäteen tehdyllä tulosteella.⁵⁶ Lisäksi ratkaisussa olisi ollut mahdollista kiinnittää huomiota siihen, että postitus on ollut ulkopuolisen yrityksen huolena. Todistelua ei siten ole esittänyt asianosaisen edustaja tai työntekijä, vaan ulkopuolinen.

Ratkaisusta voidaan tehdä pitemmällekin meneviä johtopäätöksiä, koska siitä oli katsottu muutoksesta ilmoitetun. Sen perusteella oletettava näyttäisi olevan, että asianmukaisesti

⁵⁶ Saarnilehto, Oliko kirje lähetetty? Oikeus 3/1996, s. 4–5.

oikeaan osoitteeseen postitettu kirje on tullut perille, ellei posti ole sitä palauttanut. Olettamaa ei kuitenkaan voida pitää yleisenä yksittäisen ratkaisun KKO 1996:34 perusteella siihen liittyvien erityispiirteiden vuoksi.

Ratkaisua KKO 1996:34 ei voida pitää yleispätevänä ennakkotapauksena kirjeen perille saapumisen näyttämistä, koska perustelut osoittavat selvästi, että jutussa on haluttu ratkaista vain se, millä tavoin massakirjeet on toimitettava perille. Vakuutusyhtiötä ei ole haluttu rasittaa sellaisella ilmoitustavalla, että jokaisen ilmoituksen saapuminen perille olisi erikseen todistettavissa. Yksittäistä sopimusta koskevien muutosten ja erityisesti peruutusten osalta lähtökohta on edelleen toinen. Esimerkiksi oikeustoimilain edellä selostettuihin, yleisiä periaatteita ilmaiseviin säännöksiin ei ole puututtu.⁵⁷

Yksittäisten tointen osalta on jatkossakin syytä varautua esittämään näyttö asiakirjan perille saapumisesta, ellei kyse ole ilmoituksesta, jonka lähettäminen on riittävää (ks. esim. oikeustoimilain 40 § ja kauppalain, 355/1987, 82 §). Mitä merkittävämmästä asiasta vastapuolen kanalta on kyse, sitä enemmän on syytä varmistua tiedonannon perille saapumisesta. Todistustakka on yleensä sillä, joka haluaa muutosta itseään sitovaan oikeustoimeen.

Toistaiseksi jatkuvan sopimussuhteen irtisanominen on niin merkittävä muutos oikeussuhteessa, että lähtökohta on ilman muuta oikeusvaikutusten alkaminen vain, jos tieto irtisanomisesta on saapunut perille niin, että vastaanottaja on voinut ottaa selon irtisanomisesta. Oikeustoimena se on vähintään yhtä merkittävä kuin tarjouksen tai vastauksen peruuttaminen. Lopputulos peruuttamisesta ja irtisanomisesta on sama: oikeussuhde ei ole voimassa. Sopimussuhteen jatkuminen jonkin aikaa ennen irtisanomista tekee kuitenkin sen, että vastapuoli uskoo sopimussuhteen jatkuvan eikä voi ilman tietoa irtisanomisesta varautua sopimuksen päättymiseen.

Vakuutussopimuksen irtisanominen vakuutussopimuslain 16 §:n mukaisesti ei ole massaluontoinen oikeustoimi. Irtisanominen harkitaan tapaus kerrallaan. Kyse on edellä tarkoitusta yksittäisestä toimesta. Sen tekijän on kyettävä näyttämään, että tahdonilmaisuu on saapunut vastaanottajalle niin, että hänellä on ollut mahdollisuus ottaa siitä selko.

Tiivistelmä

Edellä on pyritty selvittämään vakuutussopimuslain 16 §:n mukaista irtisanomismenettelyä. Erityisen huomion kohteena on ollut se, kuuluuko irtisanomiseen sitä koskevan tahdonilmaisun saattaminen vastapuolen tietoon niin, että tämä on voinut ottaa siitä selon. Vastaukseni on ollut: irtisanominen on oikeustoimi (tahdonilmaisuu), johon kuuluu oikeusvaikutusten syntymiseksi (= sopimuksen päättymiseksi), että irtisanoja saattaa tahdonilmaisunsa sopijapuolensa tietoon.

⁵⁷ Ks. Saarnilehto, KKO 1996:34, lyhyt kommentti, Lakimies 1997, s. 315–316.

Vakuutusopimuslain 16 §:n 2 momentin tulkintaongelmana on, onko siinä säädetty poikkeus yleisistä periaatteista johtuvasta velvollisuudesta saattaa irtisanominen vastapuolen tietoon. Syy ongelman syntymiseen on irtisanomisilmoituksen sääntely. Edellä esitetyistä syistä olen päätenyt siihen, että säännös ei ole poikkeus pääsäännöstä. Esitöiden valossa irtisanomisilmoitusta koskevan säännöksen tarkoitus näyttää olleen se, että irtisanominen toimitetaan riittävän ajoissa, jotta vakuutuksenottaja voi varautua vakuutuksen päättymiseen.

Todistustaakka oikeustoimen tekemisestä on pääsäännön mukaan sillä, joka vetoaa oikeustoimeen. Todistustaakkaa koskevat säännöt eivät ole poikkeuksettomia. Massaluonteisten oikeustointen osalta korkein oikeus on katsonut, että näyttö tiedon lähettämisestä riittää luomaan oletettaman siitä, että tieto saapuu postitse perille (KKO 1996:34). Olettama on kumottavissa vastanäytöllä. Yleensä sen esittäminen lienee lähes mahdotonta. Korkeimman oikeuden aikanaan esittämät perustelut olivat varsin selkeät siltä osin, että ratkaisu koski ainoastaan tiedon antamista massaluonteisissa oikeustoimissa. Yksittäisten oikeustointien kohdalla pääsääntö näyttäisi siten olevan päinvastainen. Se koskee myös vakuutuksen irtisanomista, ellei toisin ole säädetty.